

Er werd in Amersfoort veelvuldig gestraft, meestal in dier voege dat gevangenen, zonder enig eten te krijgen, vele uren of een nacht staande moesten doorbrengen op een afgerasterd veld bij de ingang ('am Tor'), dat later 'de Rozentuin' genoemd werd. Volgens de notities in de *Dienststagebücher* van de *Rapportführer* werd die straf in 'de Rozentuin' gemiddeld om de drie of vier dagen opgelegd, soms aan één gevangene, soms aan een groep, maar wanneer men de notities van Folmer leest, dan blijkt dat in de ruim twee maanden waarin hij in het kamp opgesloten zat (van medio maart tot eind mei '42) vrijwel geen dag voorbijging dat niet sommige of zelfs tientallen gevangenen, vooral ook Joden, 'am Tor' moesten staan. Eind juni '42 moest een gevangene daar zelfs een vol etmaal staan. 'Fünf-und-zwanzig auf dem Arsch' kreeg men in Amersfoort niet ten overstaan van alle gevangenen toegediend maar binnen een barak – op de 25ste slag volgde steeds een 26ste, 'voor de Winterhulp', werd dan gezegd. 'Diese Leibesstrafen', aldus A. J. van der Leeuw, 'spielten in PDA jedoch praktisch keine Rolle neben den täglichen Misshandlungen; . . . Wachmannschaften' (SS'ers dus) 'und Vorarbeiter' (gevangenen) 'trugen Knüppel oder Ochsenziemer, die regelmässig gebraucht wurden'¹, zulks vooral voor het ranselen van gevangenen die in de openlucht werkten. Er werd hun een straf tempo voorgeschreven en het volhouden daarvan viel de gevangenen moeilijk doordat zij verzwakt waren en op ongemakkelijke klompen liepen die snel wonden veroorzaakten welke dan ontstoken raakten; wie het tempo niet bijhield, werd geslagen en vaak werd ook het nummer van de betrokken gevangene genoteerd – de 'officiële' straf werd dan tijdens het avondappèl bekendgemaakt.

Vaak gebeurde het dat die appèls langer duurden dan 'normaal', d.w.z. langer dan ongeveer een uur. Klopte de optelling niet, dan kwam er al spoedig een vol uur bij, en werden de voorgeschreven bewegingen niet precies gelijktijdig uitgevoerd, dan kon als straf volgen dat alle gevangenen geruime tijd moesten 'ringelpiesen'. Hunsche vernam eind januari '42 dat de gevangenen op Sinterklaas (6 december '41) 'spiermaakt' op appèl hadden moeten staan; een van de toen aanwezigen zei hem dat 'de commandant' (bedoeld zal wel zijn: *Schutzhaftlagerführer* Stöver) hen bij die gelegenheid 'op de meest gevoelige delen met de bullepees' geslagen had.² Toen Folmer op 29 mei '42 ontsnapt bleek te zijn,³ werd een strafappèl gehouden dat

¹ A. J. van der Leeuw: 'Het kamp Schoorl en het *Polizeiliches Durchgangslager Amersfoort* in de eerste periode van zijn bestaan', p. 24 (Notitie 151 voor het Geschiedswerk). Deze studie is in het Duits geschreven. ² J. F. Hunsche: *PDA*, p. 37.

³ Folmer had in Amersfoort veel geluk gehad: hij was er spoedig stoker geworden (dat schonk hem een zekere mate van bewegingsvrijheid) en had ook een tijdlang